

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX. V Ljubljani 15. julija 1869.

List 14.

Kriva jablana.

Na koncu dolge njive
Je rastla kriva jablana,
Imela veje krive,
Razpokana je bila vsa.

Sadú prinaša malo,
Ker za-njo nihče ne skerbi;
Drevó bo prazno stalo,
Doklèr vročine se vsuší.

Tù neki dan sprehaja
Posestnik verta s sinom se,
Ker vroče z'lo prihaja,
Grestà hladit se v senco tje.

Tù oče sinu pravi,
Kakó drevesa se sadé,
Kakó se vert napravi
In terdne stavijo mejé.

Sin mali vse pazljivo
Poslušá rad očeta to,
In gleda na trohljivo
In vso skrivljeno jablano.

In radovedno vpraša:
»Zakaj pa, oče, tam drevó
Pri njivi rávno se ne vzrašča,
Zakaj je krivo in suhó«?

Prijazno oče reče:

»Lej tega kriv je gospodar,
Zato naj vest ga péče,
Ravnál drevesa ni nikdar!

Nikoli on privezal
H količku ravnemu ga ni,
Spomladi ne obrezal,
Da moglo bi poganjati.

Takó je rastlo krivo,
Ker za-nj nikomur b'lo ni mar,
Postalo je trohljivo,
Lahkó podrè ga hud vihar.

Lej, sinek moj, enako
S človekom tud' v mladosti je,
Otrok dobí napako,
Ki obderží jo starček še.

Zatorej strahovati
Se človek mora vselej mlad,
In k dobremu ravnati,
Da var'je slabih se navad.

Tedaj v mladosti vadi
Se dobrih lepíh čednosti,
Nikdar besed ne zabi,
Ki oče ti jih govóri«!

Fr. Cimperman.

O veljavi učiteljevi pri učencih.

Spisal Fr. Govekar.

(Konec.)

Kakor so staršem otroci izročeni, da jih vzrejajo in skerbé za njihovo dušno in telesno razvitje, tako ima tudi učitelj kot namestnik staršev ravno to dolžnost in veljavo pri vzrejevanji mladine, ki mu je izročena. Učitelj si mora tedaj prizadevati, da se pri vzrejevanji mladine vedno tako obnaša, da učenci že sami vidijo, da on mora tako in nič drugače ž njimi ravnati, če hoče, da doseže po svoji dolžnosti namen, ki mu ga stavi dobra izreja. To je stališče, ktereга ne sme učitelj nikdar zapustiti, in iz ktereга mora vsa svoja dela izverševati. Vprašamo pa, ali niso ravno starši, preziraje velik korist vzajemne izreje, dostikrat vzrok, da učitelju manjka toliko potrebne veljave pri učencih? Kdo še ni slišal, kako nehvaležni starši naj blažeje in boljše učiteljeve namene napak sodijo in obračajo? ali kako neotesano in po divjaško udrihajo nekteri očetje in matere po učitelju zavoljo kake prazne reči? Od kod vendar izvira to nespodobno obnašanje? Ali se ne dobé taki starši, kateri k hudobijam svojih otrok lepo molcé, pa tudi hočejo, da bo učitelj tako delal, ker menijo, da to ni njegova dolžnost? in ali se ne zgodi, da hudobni otroci zasmehujejo učitelja, ko vidijo, da jim ne sme nič storiti? — Človeška volja je popačena, da se zoperstavlja že vsaki ostreji besedi, in tim bolj se ona odločuje načelom vseh boljših vodil in močnejše zoperstavlja se vsakemu podložništvu in verdevanju. Iz slabe volje izvira svoje glavnost, napačni in krivi presodki o delavnosti učiteljevi, kakor tudi slepa ljubezen do otrok i. t. d. Zlasti pa slepa ljubezen varno prikriva staršem hudobije njihovih otrok, da jih prej ne zapazijo, nego takrat, kedar že otroke prerastejo, in je že prepozno. Skušnje tudi pričajo, da starši iz slepe ljubezni do otrok, potem le preradi njihovim pritožbam in izgovorom verjamejo, in tako preslepljeni tudi vpricho svojih otrok se čez učitelja jezé, in zabavljajo. Dostikrat pridejo taki starši, svojega ljubčeka za roko peljaje, učitelja na dom oštevati ter mu očitati njegovo neumno in krivično djanje. Slišal sem sam, kako so bedasti starši svojim otrokom smejaje se pripovedovali, kako so nekđaj oni ali pa njih tovarši učitelju nagajali in ga dražili, ter tako rekoč svoje otroke sami

na to napeljevali. Kar je pa pri tem še naj žalostniše, je pa to, da ima učitelj zoper take in enake škodljive prikazni le prav malo pripomočkov.

Pred vsem drugim naj si tedaj učitelj prizadeva, da se tako obnaša, da ga spoznajo vsaj bolj omikani vaščanje kakor postavnega in zvedenega moža in za svojega prijatelja in dobrotnika. Zato naj se ž njimi prijazno in odkrito razgovarja o tem in unem, in naj jim pomaga ali z dobrim svetom ali drugače po svoji moči pri vsaki priložnosti. Varuje pa naj se tudi, da ne bode kdo v njegovi hiši kaj nerodnega zapazil, kajti učiteljeva okna in vrata so vselej na steženj odperta, in potem potuje vsaka naj manjša stvarica po vasi od ust do ust, in nazadnje rada postane huda pošast. Zraven tega pa naj si tudi učitelj prizadeva, da otroke res kaj koristnega naučí, ter jih napeljuje, da tudi to vselej domá staršem pripovedujejo. Tako učitelj staršem na eni strani kaže, da kaj dela, na drugi strani si pa tudi starši poslušaje svoje otroke kaj zapomnijo. Koristno je tudi, ako učitelj vselej ustmeno ali pismeno pri posebnih prilikah staršem svoj namen naznani, da potem starši rajše verjamejo njemu, od ktereга so pred zvedeli, nego lažnivim otrokom. Ako bi se pa vendar le prigodilo, da bi prišli starši, kateri ali premalo poznajo nrvnost otrok, ali jim pa zavoljo slepe ljubezni do njih vse verjamejo, da bi se nad učitejem znosili in ga ošteli, tačas pa, ako jih učitelj res nikakor ne more prepričati o svojem dobrem namenu, naj se nikar ne izgovarja ali opravičuje, ampak mirno pa resnobsno naj pritoževavce zaverne na postavo in gosposko, ktera bode tudi njemu potrebno veljavo in pravico pridobila in ohranila. Sodbe naj pa nikdar nobeden sam čez se ne sklepa, da si s tem več ne škoduje, nego koristi, ampak naj jo prepusti zadevajočim osebam, in pravična reč bode vselej in povsod zmagala.

Čertice o vzrejevanji.

Spisal J. Lapajne.

Izreja je različna. Ako mladino v šoli vzrejamo, je to šolska izreja ali odgoja ali tudi javna izreja. Če pa vzrejamo otroke domá, je to domača izreja. Vsaka teh pa se dalje razdeljuje v duševno in telesno odgojo. Perva, ki zlasti duha goji, deli se v umno ali miselno (intelektvelno) in nrvno izrejo.

Umna izreja razvija um, pamet, spomin, domišljijo, razsodnost, sklepnost i. t. d.; kajti te dušne moči imenujemo miselne ali umne. Ako pa izreja skerbi zlasti za izobraženje serca, npravnega čutila in poželenja, imenujemo jo npravno (moralno) odgojo. Po splošnih posamnih stanovnih poklicih in po spolu razločujemo odgojo v deško, deklisko, kmečko, gosposko itd. Splošna naloga vsake šole je, da pospešuje umno in npravno omiko, kajti skerb za telesno odgojo ima bolj domača hiša; šola more o tej reči le napačno telesno izrejo nekako ovirati in jo ravnati na pravo pot; sicer ne more kaj posebnega storiti. Umna izreja ima dvojin namen, da namreč pospešuje oblično (formalno) in snovno (materijalno) omiko. Oblična odgoja budi samo dušne moči; ker pa je za tega volja treba otroku vedno novih obrazov, in podobe so pglavitni del ali snova te odgoje, je to snovna izreja. Ta dva namena se ne moreta posamesno doseči, marveč moreta se le v tesni zvezi spešno izverševati. Nove predočbe, nove podobe in nove nauke, s kterimi otroke soznanjamo, imenujemo imenni nauk. Pot in način, po kterem se pri tem nauku ravnamo, imenujemo učilo (metodo). Učilo je splošno in posebno. Pervo je navod, kako se sploh pri poduku ravná, drugo pa, kako naj se podučuje v posamesnih naukih. Učilo je dobro ali slabo; to in uno se spozná po tem, kako otroci napredujejo. Najboljše učilo je tisto, ktero otroku naj razumljivše predstavlja neznane podobe in obraze in se naj hitreji polastuje otroškega duha. Učilo mora: 1) pri poduku po stopinjah napredovati in ravnati se po posebnem načertu, ki mu pravimo učbeni načert; 2) učilo mora biti namenu primerno, in to je učilo v ožem pomenu; 3) kar se tiče otroka in učbene tvarine, treba je, da se učitelj po vnanjem ravná še po posebnih vodilih, in to je učiteljevo posebno vedênje pri učencih. Učiteljevo vedênje v šoli je zelo važno, kajti na tem, kako se učitelj v šoli véde, se kaže pot, po kteri učitelj pozneji lože ali teže pride do svojega namena. Kako si učitelj pridobiva ljubezen in zaupanje pri otrocih? Ako pričakujemo kje ljubezni, moremo se je le tedaj zanesljivo nadjati, ako jo sami kažemo. Le takrat naj si bode učitelj zvest, da ga bodo učenci radi imeli in mu zaupali, kedar otroci vidijo, da jih učitelj zares ljubi in po očetovsko za nje skerbi. Učitelj pa naj se varuje, da bi se učencem prilizoval in po vnanjem kazal, da jih ljubi; njegovo ljubezen mora biti resnična in čista. On naj

povsod in vselej kaže, da mu je res na tem ležeče, da otroci v dobrem napredujejo. Učitelj naj bo v vsem pravi oče ne-skušeni mladini. Odgojnik naj se tako obnaša, da otroci sami spoznajo, da so mu dolžni čast in spoštovanje. V šoli, kakor tudi zunaj šole, pri poduku in molitvi naj bode učitelj učencem naj lepši zgled, v katerem se strinjajo vse lastnosti, ktere on tirja od učencev. Prijazen, priljuden, ljubeznjiv in vesel naj bode z mladino, in naj se popolnoma poniža do otroških serc; naj se včasi tudi igra in zabava z njimi; kajti po tem takem mu bodo radi zaupali in ga zvesto ljubili; vendar naj pa se vedno varuje, da ne prestopi meje, da ga namreč otroci vedno spoštujejo in iz pravega straha vbogajo. Učitelj naj bode z vsemi učenci enako prijazen in pravičen; on ne sme od svojih otrok koj hudo misliti in nezaupnost do svojih učencev v sercu gojiti. Učitelj naj kaznuje, pa tudi hvali še le potem, ko se na tanko prepriča in tudi pozvé vir ali vzrok otroškega djanja. Previdni učitelj drugače graja napake, ki prihajajo iz mladostne lahkomiselnosti, nevednosti in prenagljenja in drugače grehe, ki izvirajo iz hudobije in spačenosti. Sploh pa naj učitelj ne graja, ne kaznuje pa tudi ne hvali prepogostoma. Pri vsem tem naj bode učitelj varčen, pa gotov. Po tej poti se otroci kmali prepričajo, da jih učitelj res ljubi, ter so mu vdani. Ljubezen pa, ki si jo učitelj pridobuje z enostranskim ravnanjem t. j. s tem, da se vdaja otroškim termam, ni prava, in tudi ne sega v otroška serca; marveč otroci zgubé spoštovanje do učitelja, in ga vedno manj čislajo. Drugič je pa tudi sredstvo, po katerem učitelj misli svoj namen doseči, pregrešen in nespodoben. Vidi se, da učitelj le takrat na tanko spolnuje svoje dolžnosti, ako so mu nježna otroška serca mlade rastlinice, ktere skerbno varuje in gojí, da mu prirastejo krasna drevesa, od katerih pričakuje domovina in deržava, cerkev in družina naj lepšega sadja.

(Konec prih.)

Stari in mladi Slovenec.

Pivükü.

- O. Pivükü qui bibi potest; nepivüko more.
S. Pivinü je pa kar pitij potui aptus; cf. čes. pici.

Pilinostī.

- O. Diligentia, e pol., uti videtur; pilinü limae similis.

S. Pa tudi *eximius* je pilinŭ, čes. pŭle studium, piliti t. j. pridno delati, piliti se marljiv biti; polj. pilny.

Plavati.

O. Kar *novoslovenski* sedaj, je pomenil glagol i nekdaŭ: *navigare, natare.*

S. *Plavati* slovesy *abundare, pravite*, in jako oblacy *plavajutŭ, vagari, errare.* Sicer pa se mi zdijo prijetne stsl. oblike: *plavatelj - nica, plavateljstvo, plavaliste; plavivi hodiv vagus.*

O. *Plaviti facere ut fluat, natet; — seŭ navigare.*

S. *Nsl. sveča se plavŭ; plaveŭ, plavŭ schmelzofen; plavček; plavi f. navis, si plavimi; nsl. rates; most na vodi; plavnik kleiner boding, plavnica schaufel um das wasser aus dem kahn zu schöpfen; plavŭstvo navigatio, — stvovati narigare.*

O. *Korenika je plu —; pluti plovŭ - veŭi i pluŭŭ - jeŭi fluere, navigare, plutije fluxus, navigatio, plovŭci nauta; cf. plyti, plyvati; plytostŭ fluidum esse, plytŭkŭ tenuis seicht.*

S. *Pluti je nsl. natare, volare: divji petelin pluje; podpluti: kjer kri podpluje; kri podpluta, rasplunoti se diffluere; preplutje; plavut f. flossfeder, plovŭci kamen pumex, plitva floss, kieme, plovec nauta (cf. krovec); scr. plu natare, nave vehi, fluctuare, gr. πλυ, lat. plu. — Nasprot pa je pljuti stsl. spuere, plŭvati, pljunŭti itd. Toraj ne vpljiv ali celŭ upljiv (Einfluss), ampak vpliv (upliv je Abfluss, upljiv Abschaum).*

Pladŭne — planoŭti.

O. *Pladŭne n. p. na - dne, - dnu, vi - dnŭ; pladŭnina, - nije meridiŭs, pladŭnovati meridiari, prandere, pladŭninŭ meridiŭci, australis; planoŭti f. media nox.*

S. *Nsl. poldne ili poldan i polnoč; bulg. pladne, quod f. esse dicit cank. pladnuva; na pladne; jedŭt, to jest pladnuvŭt: est vero pladŭne, quod vost. adv. esse putat, idem ac polodŭne.*

Plakati.

O. *Plakati - čŭ - čeŭi flere, - seŭ lugere, plorare, gr. πλαγ pro πλακ lat. plaga, plangere.*

S. *Plakajo i se plakajo Slovenci že sploh; skoraj jim rabilo bode tudi plačŭ m. fletus (rad plak suff. jŭ), plačŭnŭ, plačŭlivŭ, - ivo, plačŭvinŭ p. — vno vrŭme, pŭsnŭ - vna, - nica flens itd. — Kolikor že se vjema s tem plakati - čŭ - čeŭi, - knŭti, — plaskati eluere, abluere, nsl. o - s - plakniti croat. splahnuti (cf. plati haurire, prati lavare).*

Planati se.

O. Planā se comburi, rad. pl - pla, gr. *πρα, προη*, cf. plamenī, polēti, pepelū pro popelū, palati; nsl. plasati potenter ardere et planiti (planoti na koga) irruere.

S. Plami, plamy m. gen. — mene je flamma, rokus; plapolanije n. flammare, plopolati — laja iactari, excitari (česk. plápol, - ati), plapolínikū ardens; stsl. polēti - lja - liši uri, ardere; pepelū cinis, - liti se in cinerem verti; palati ardere, paležī m. rokus, nsl. seng: palež je na grozdje padel, je turšico vzel; paliti urere cf. palinka brandwein; stsl. plasa f. zona p. plasu srédnjuju (plaska Landstrich).

O. Temu nasprot je iz pl - polū: plati m. latus, — f. pars; platič die hälfte des baumstammes, platiči kolo, platišče ali lok na kolesu felge, platnica leiste, platnice nožne manubrium; palica virga, fustis, paličije virgae, paličnikū lictor; polēno - nice segmentum e ligno scisso, polēnīnica rokus; adde plaha segmentum, plašije assulae (terščice).

Plodū.

O. Semen, fructus, ploditi fructificare, plodovitū, plodīnū fecundus, plodīstvo fecunditas. Cognatum est cum plemē (pl - plūnū) et cum scr. phala fructus; rad. fortasse pl. scr. phal fructum ferre.

S. Slovenci govorimo in pisarimo za plod preradi sa d, kar je stsl. planta, herba, hortus, sadovije plantae, pomaria, sadarī hortulanus.

Ploskū.

O. Ploskū adj. latus p. brada ploska, iestī ploskomī licemī, ploskolicī latam habens faciem, plosknū; ploča saxum, stilus, forum; platišče forum et ploštadi platea, na pr. ulice i ploštadi (th. ploskū suff. jadi); cf. ahd. flah gr. *πλατῆ* lat. planca, pla - nus, placenta: s in linguis slav., uti saepius, addito.

S. Nsl. tudi plosnat, ploščnat, česk. ploský; ploska Fläche, plaščad (cf. plastū tortum, plastje laubbuschen) za ploščad; ploša Platte, plošica Schiefertafel, ploča Klinge itd.

Plēniti.

O. Plēnjati, - novati - stvovati captivum abducere, lucrari, praedari, devastare; plēnū m. praeda, spolia; plēnica tudi catena, plēnīnikū captivus (planik).

S. I nsl. je pleniti populari, extirpare, grassari; pa tudi pleniti implere, plenjati p. žito plenja letos ali je polno, stsl. plünū plenus, pol. plenny fertilis; plén m. exuviae.

Šolske stvari.

Iz številstva. Kako se otroci vadijo šteti. Dve. Pokaži mi roko! Koliko rok kažeš? Pokaži mi še eno roko! Koliko imaš sedaj rok? Koliko rok ima vsaki iz med vas? (Ravno tako naj se prasha po očeh, licih, ušesih i. t. d.) Kaj imate na životu po dvakrat?

Tone, pojdi sim k mizi! Koliko dečkov imam pri mizi? France pojdi tudi ti sim! Koliko jih sedaj tù stoji? (Ravno tako naj učitelj govori o dveh perstih, knjigah, tablicah, certalnikih itd.)

Koliko konj ali volov vpregajo navadno pred oralo? Koliko rogov ima vol? Po koliko nog imajo tičf?

Naredi na tablo eno čerto, potem pa še eno zraven; koliko jih je? Tù denem na mizo eno jabelko, potem še eno zraven; koliki jabelk imam na mizi? Koliko je ena pa še ena? Kedar štejemo, rečemo: ena, dve. Kaj je več ena, ali dve? Če štejemo naprej, kaj rečemo naj pred, kaj pa potem? Reci večje število pred, potem še le malo! Štej nazaj!

Tù na tablo naredim en križec in še en križec; koliko križcev je sedaj tù? Recite: En križec in en križec sta dva križca i. t. d. Kratko se reče: Ena in ena ste dve.

Koliko perstov vam kažem? (dva.) Koliko je to perstov? Ako pa en perst pripognem in skrijem, ali sedaj še vidite dva persta? Koliko perstov sem skrtil? Koliko perstov še ostane, če od dveh enega skrijem? Reče se: Ena od ene ostane ena.

Tù pri meni sta dva dečka; če gre eden nazaj, koliko jih je še tù? Rečemo tudi: Dva, manj eden, ostane eden.

Tù na mizi imam dve jabelki, pa obe denem zopet nazaj v žep; koliko jih ostane na mizi? Reče se: Ena od ene ostane nič. Koliko tedaj ostane, če od dveh dve vzamem? če od dveh samo eno vzamem? če od ene eno vzamem? Tù vam pokažem zopet dve jabelki in ji denem terd vkup; koliko jih je? Sedaj pa te dve jabelki denem vsak sebi; iz koliko jabelk ste bili tedaj narejeni dve jabelki? Reče se: Dve jabelki ste iz ene in še ene; — ali: število dve je iz ene in še ene. Pravimo tudi: Dvakrat ena je dve. Ako pa bi si dva dečka razdelila dve jabelki, koliko jih dobí eden? Reče se: Če se dve deli v dva dela, dobí vsak eno. Tone ima dve peresi, ti pa le eno; koliko jih ima prvi več kot drugi, in koliko jih ima drugi manj kot prvi? Neródna Liza je včeraj ubila kozarec, danes pa zopet enega; koliko jih je že ubila? Ti si imel en sold, oče pa ti dajó še enega; koliko jih imaš? Pred hišo ste stali dve lipi, pa pride hud vihar in eno podère; koliko lip je še pred hišo? Ti si imel dva solda, pa si enega dal revežu; koliko jih imaš še? Jožef je lovil ribe in vjel dvakrat vselej eno ribo; koliko jih je vjel?

Neža in Marica dobé obé vkup dve présti; koliko jih bode imela ena? Tinče ima dva svinčnika, Mihec pa le enega; koliko jih ima Mihec manj? Pri vas imate dva konja, pri sosedu pa le enega; kje jih imajo več in koliko več? Pri sosedu imajo dve kravi; pri vas imate tudi dve kravi; kje jih imajo več?

Zapišimo številko »dve«! Pišimo še:

$$1 + 1 = 2, \quad 2 - 1 = 1, \quad 2 \times 1 = 2, \quad 1 : 1 = 1, \quad 2 : 1 = 2, \\ 2 : 2 = 1 \text{ i. t. d.}$$

Koristne stvari.

Starši, učitelji, skerbite da mladina ne bode prezgodaj pila ali kadila tabaka!

Zeló škodljiva navada, da posebno po mestih pa tudi že kmečki dečki kadé smodke, se tú pa tam med zanemarjeno mladino vedno bolj širi. Kam to pelje, vidi vsak, kdor količkaj prevdarja žalostne nasledke te škodljive razvade. Starši in učitelji naj tedaj vestno pazijo, da si mladina ne bode s tabakom prezgodaj zavdajala. Učitelj naj že malim učencem kaže, kako ostudno in škodljivo je, če se otroci vadijo tabaka, naj to naravnost prepoveduje in pri zanemarjenih otrocih tudi oestro kaznuje. Večjim učencem, posebno v nedeljski šoli, naj pa učitelj o tem na serce govori in naj jih podučuje, kako škodljivo je mladim ljudem, če kadé tabak. Pripoveduje naj tako le:

Tabak se prišteva med tiste zelišča, ki človeka omamijo in omotijo, torej je tudi sploh zdravju škodljiv. Vsak vé, tisti pa, kateri tabaka še niso vajeni in ga piti začenjajo, sami skušajo, da jim po njem težave dela, se iz želodca vzdiguje, glava bolí, se po nji vertí, in jim tudi večkrat bljuvanje prizadeva. Kdo bo tedaj terdil, da tabak zdravju ne škoduje? Res je sicer, da, kdor je tabaka že navajen, unih težav po njem nič več ne čuti; pa mu vendar le, toda bolj skrito in ne tako nanagloma, škoduje. Po tabaku se 1) zobje sperhejo in se tabakarju toliko hitreji zdrobé, kolikor poprej ga je začel piti. 2) Tabak vse čutnice nekako razdraži, podvneva in prevzame; torej tabakarju vse vpade, da se mu celó nič, še govoriti ne ljubi, kedar tabaka nima. 3) Tabakar veliko slin izpljuje, ktere so človeku tolikanj potrebne, da se ž njimi jedila dobro premešajo, in da jih potem želodec ložeji premelje in prekuha; zato tabakarji nimajo kaj dobrih želodcev — tabak jim bolj ko jed diši. Kakošno moč pa od tabaka dobivajo, če jim jéd ne diši?

4) Tabakarju se vse usta in gerlo od dima okadé, da so ko dimnik okajene in prežgane; zato pa tudi iz njega smerdi kot kuga. Komu pa dim in smrad tekne k zdravju? Ali se ne vleže na persi? Od tod pridejo tudi velikokrat persne bolezni. 5) Hudemu tabakarju, ki svojo pipo z drobno in kratko cevjo zmiraj na enem kraji v ustih derži, se včasih tudi prisadí, in še raka dobí. 6) Posebno škodljiv je tabak za mlade smerkovce, katerih se še tako rekoč mleko na jeziku derži, pa imajo že fajfo ali smodko v zobéh; in precej v svoji mladosti svoje naj boljše sokove izpljuvajo in ž njimi tudi moč in terdnost svoje nature. Od tod pride, da so vsi skisani in tanki kot žleza, tesnih pers kot grében, rumenega obraza kot il, od tod njih mnoge bolezni na persih. Zadnjič 7) je tabak tudi posebno škodljiv tistim, kateri so ozkih pers in suhega života. — Unih družih škod, ki od tabakarjev na človeško družbo pridejo, — da namreč tabakarji veliko lepega denarja zapravijo, veliko dražega časa zatratijo in velikokrat s fajfo ogenj zatrosijo, da hiše, vasi, tergi in mesta pogoré, — še tukaj razkladati nočem.

Če je pa tabakarija zares tako škodljiva in gerda navada, zakaj se pa čezdalje bolj in bolj razširja, zakaj že kadé sploh fantalini? Napúh jih zapelje, zgled pa jih za seboj vleče. Kakor je napúh slehernega greha začetek, tako je tudi te škodljive navade. Iz napúha, prevzetnosti, ošabnosti, baharije deček začné kaditi, in si misli, kdo vé, kaj da je, če revno fajfo ali smodko v ustih derži. O siromak! ki ne veš, da imaš od napúha okajene možgane in prismojeno pamet; pa si vendar domišljuješ, kako možat si, če imaš fajfo v zobéh! Veliko jih pa tudi zgled družih v to škodljivo navado za seboj potegne. Kako bi bilo mogoče, da bi sin ne kadil, če vedno svojega očeta fajfo trebiti vidi? Kako bi otroci tabakarijo za kaj škodljivega spoznali, če vidijo očitno kaditi tiste, katerih dolžnost je, škodljive navade zmed ljudstva trebiti?!*)

Iz soglasja.

Kakor so odkrite kvinte in oktáve v čveteroglasji zarad praznoglasja zaporedoma postavljati prepovedane, tako pa je tudi prepovedan prestop v veliko sekundo, n. pr.: iz e v dis, iz d v eis, iz e v fis fis i. t. d.

*) Po „stol. Prat.“

Da pa bode to č. gg. bralcem jasno, mislimo si, post., šesto stopnjo od (a mol) s triglasom, kateri je: f, a, c.

Vzemimo omenjeni triglas v vseh legah, in prestopimo v bližnji triglas pete stopnje (a mol) e, gis, h. (Glej zglede 1, 2, 3!) Naravnost se tukaj vidi, da je f v prvem zgledu iz soprana v sopran, v drugem iz alta v alt, in v tretjem zgledu iz tenora zopet v tenor preskočil, kar vzrokuje silno razglasje. Da se pa temu pregrešku v okom pride, treba je povsod pri prvem soglasu térco odvojiti, oktávo pa izpustiti. (Glej zglede 4, 5, 6!)

Ako pa se iz petega soglasa v šestega prestopiti hoče, naj se pa ravno nasproti ravná, t. j., naj se v šestem terca odvoji. To kažejo zglede 4. 5. in 6.; samo da se zadnji soglas prvi, in prvi zadnji igra. Omenel sem pregrešek ta zato, ker se v kompozicijah nahaja mnogo teh napak; pa tudi zato, ker se omenjeni soglasi mnogokrat drugače razkladajo.

Daniel Feigel.

Z g l e d i.

1.

4.

2.

5.

3.

6.

Umetnost.

Prišel je ravnokar na svetlo: „**Offertorium** (Benedic anima mea Domino!) pro una voce cum organo aut physharmonica composuit et amico suo G. Mayr dedicavit Ant. Nedvĕd op. 12. Prage, sumpt. J. Schindler. Labaciae apud Zeschko et Till“. Cena 40 kr. Kakor smo o g. Nedvĕdovih skladbah že terdili, da imajo nekako vzvišeno cerkveno moč v sebi, tako rečemo tudi o tem ofertoriju. Samospjev in spremljanje diha pravi cerkveni značaj. Torej priporočamo ta ofertorij vsem bolj omikanim pevcem in orglavcem.

„**Mali slovenski pevec**“, zbirka dvoglasnih šolskih napevov; zložil in na svetlo dal v spomin 11. apr. 1869, zlate maše sv. Očeta Pija IX. Jos. Levičnik, učitelj v Železnikih, — se ravno natiskuje v tukajšnji Egerjevi tiskarnici. Obsega naslednje šolske pesmi: Himna Piju IX.; — Čast bodi Bogu Očetu, Sinu in sv. Duhu; — Kje je ljubi Bog; — Hvala Božja; — K sv. Duhu; — Šolarska mašna pesem; — Sveta Ciril in Metod, slovanska apostola; — Delapust; — Zlati čas; — Veselo jutro; — Lahka noč; — Vojaška na popotvanji; — Moj dom. — Vsi ti napevi so prav domači, národní; naša mladina jih bo gotovo rada pela in tudi lahko zapominjevala; so pa tudi tako lahko postavljeni v sekirice (nóte), da jih bo vsaki v glasbi le količkaj izurjeni na prvi vid premogel sam peti in tudi druge učiti. Pregledal je te napeve pred natisom sedanji verlo izurjeni šmiklavški organist g. Förster, in jih razun kakih dveh ali treh malenkost brez vse poprave za natis pripravne spoznal. Pa napeve tudi to odlikuje, ker bodo natisnjeni v spomin Papeževe zlate maše, ktere so se Slovenci toliko veselili, in so tudi skor brez izločka povsod tisti dan tako slovesno obhajali. Vsaka slovenska šola naj si toraj tudi že zato vsaj po en iztis teh napevov omisli, ter ga za šolsko-inventarno lastnino ohrani, da ga bo imela ko stalni spomin na slovesnost, kateri enake katoliški svet tako malokrat praznuje. Dostaviti pa moremo še to, da se bo po številu komaj za vsako slovensko šolo po en iztis natisnil; naj se torej o svojem času častiti gospodje učitelji in pevci z nakupovanjem ne mudijo predolgo. Na prodaj bodo pri g. Matiju Gerber-ju. Cena še ni določena, segala pa gotovo ne bo nad 30 soldov na iztis.

(„Danica.“)

Dopisi in novice.

Iz Ribnice. Zadnje dni preteklega meseca sem obhodil črnomeljski šolski okraj, ktereга mi je slavna višja vlada izročila v skerb, ter sem videl vso Belo Krajno, med tem, ko so me domá naši vis. čast. g. g. duhovni z učiteljem v šoli namestovali. Čas mi ne pripušča, da bi o tamošnih šolah veliko govoril in pisal, le toliko omenjam, da večina učiteljev črnomeljskega okraja je vneta za šolo in tudi umé sejati seme prave ljudske omike v mlada otroška serca. Tudi spodobno vedenje učencev in učenk zunaj šole priča, da ima mladina dobre vodnike in reditelje. — Prepričal sem se, dragi moji sodelavci, da imate v šolah sicer siromašno oblečene otročice, pa pri tem za vsaki uk sposobne brihtne glavice. — Napeljujte jih, da se bodo zraven šolskih naukov učili tudi obertnije, kajti rokodelcev v tem kraju jako pomanjkuje. Trudite se po vsi moči, dragi moji, da dobí vsaka šola primeren vert za sadjerejo, sej blagorodni gosp. grof okr. glavar in prijatelj šol vam bodo gotovo dober pomočnik v tej zadevi. Učite mladost umnega kmetovavstva, sadjereje, svilstva in čebelarstva, kar se v tem kraju zeló pogreša. Imate; če tudi ne lepih ravnin, pa vendar zemljo in podnebje za vse to prav pripravno, tako, kakor povsod drugod na Kranjskem. Posnemajte preč. župnika v Dragatušu in v Suhorju! Storite to, in videli bote, koliko bote s takim podukom hasnili ubogemu ljudstvu tega okraja, pa tudi sebi bote naklonili marsikaj koristi! Zahvaljujem se vam, dragi g. g. učitelji za čast, ki ste mi jo zadnji dan v mestu Črnomlju pri shodu skazali! Prepričal sem se pri tej priložnosti, da med vami vlada bratovska ljubezen in lepa vzajemnost, in to je verli, slavni značaj ljudskih učiteljev. Da se tudi v umetnem petju urite in napredujete, je kaj lepo; da se s politiškiimi rečmi ne pečate, je prav. Napredujmo vsestransko, dragi moji, in bodimo vestni delavci na šolskem polju, in naš trud gotovo ne bode zastonj! — Serčno se zahvaljujem tudi vsem čast. g. g. šolskim oskerbnikom in duhovnom, ki so me na tem potovanji prijazno sprejemali. *)

Jož. Raktelj.

Iz Železnikov. Naj povem zopet kaj malega iz naših krajev! Prav lepo in tudi v marsikakem oziru koristno je, če se prijateljstvo med posamesnimi vami in srenjami že koj pri otrocih vnemati začjenja, kar se najložeji s tem doseže, ako se mladina sosednih šol med seboj spoznati in sprijazniti poskuša. Prilike za to ponujajo posebno vzajemne šolske veselice med sosednimi šolarji. Napravili smo po prijateljskem porazumljenju tak vzajemni šolarski shod železniških in zaliloških šolarjev letos v jutro 23. preteč. m. pri mični kapelici matere božje v Suši, ktera stoji na meji železniške in zaliloške fare. Ker se namreč po prvotnem razgovoru na sv. Alojzija dan iz neodločljivih vzrokov nismo mogli sniditi, da bi praznovali vzajemno lepi praznik šol-

*) Tako govori bratovsko serce svojim sobratom! in ravno tam, kjer pri ogledovanji šol brat brata po bratovsko ravná, je pričakovati kaj sadú od novega nadgledništva. Vredn.

skega patrona, smo storili to zgoraj omenjeni dan zjutraj. Okoli 7 ure pride naj pred železniška šolska mladina z dvema zastavama do prijazne cerkvice; kmali za tim primika se od nasprotne zaliloške strani v lepem redu ondotna mladina tudi z dvema zastavama. Vsi šolarji grejo skupaj v cerkvico, kjer so zaliloški gosp. oče Anton Pintar brali sv. mašo, pri kateri so šolarji vzajemno prepevali razne sv. pesmi. Po skončanem sv. opravilu je verli zaliloški g. učitelj podelil svojim učencem malo zajuterka; v. č. g. fajmošter pa — naš spoštovani domorodec — so podarili našim železniškim učencem blagoslovljene križice in Marijine svetinjice, ter jim v ljudomili prijaznosti dodajali nekoliko lepih nauk. Ker se vreme ni nič kaj vgodno kazalo, so po kratki pomudbi pospremili v lepem redu naši železniški šolarji zaliloške v znožje hriba, kjer se kolovoz, ki priderži od cerkvice, strinja s kantonsko cesto. Ondi smo se prijazno poslovili; zaliloški šolarji odpravili so se, pospremljeni od v. č. g. očeta in g. učitelja gorivèn, naši železniški pa dolivèn proti svojemu domu. Naj poskušajo ob primernih časih tudi drugi gg. učitelji osnovati take šolarske shode; veliko veselja bodo napravili svoji mladini s tem. Zdravo!

Rodoljub Podratitovski.

Iz Gorenškega. Nova doba zahteva, da bi se ljudske šole prestrojile, in sicer tako, da bi ljudstvu bolj koristile kakor dosedaj; zatoraj želi c. k. vlada, da bi se v ljudskih šolah zraven navadnih šolskih nauk mladina podučevala tudi v drugih naukih, na ktere se je do sedaj malo ali pa celó nič gledalo. Telovadstvo je bilo do sedaj v ljudski šoli skoro popolnoma neznano, in vendar pravo telovadstvo koristi tudi v ljudski šoli. Zato pa zahteva c. k. vlada, da naj se v ljudskih šolah tudi telovadstvo uči, ker bi potem zrastle bolj krepki, gibčni in za vsako delo priročni mladenči. Kakor ta nauk, je potrebno tudi, da se otroci učé tudi kaj zgodovine in zemljepisja, in tudi gospodarstva sploh, posebno pa še rastlinoznanstva, in sicer tako, da se mladina učí poznati pglavitne cvetice, ki so strupene, ki morejo človeku ali živini škodovati, in vse tiste, ki se rabijo za zdravila, n. pr. arniko, Janezova rožo, astromontano i. t. d. Da bi pa učitelj v rastlinstvu ložeje podučeval, bi potreboval podobe, da bi jih otroci sami ogledovali in si take rastline zapomnili in poiskali. Učilnih pomočkov nam je zeló treba!

M. Kalan.

Iz Predoselj nad Kranjem. Vidi se, da se mora učitelj sedanji čas res zeló učiti, če hoče vsem tirjatvam zadostovati in biti sposoben učitelj. Pa le dajte nam knjig in pa zato potrebnih materijalnih močí, radi bodemo storili vse, kar koli bode v naši močí. Marsikdo bi si rad naročil kaj potrebnih knjig in časopisov, ali kaj, ko mu še za naj potrebníše reči manjka! Učitelju dajte toliko plače, da ga skerb za vsakdanji kruh ne bode nadlegovala, potem se bode že raji izobraževal. Pa kaj bi vedno o tem govorili; naj skerbé za nas možjé, ki so za to postavljeni! Tedaj pustimo to drugim! Povem ti še, ljubi „Tovarš“, da smo letos s šolsko mladino 21. dan junija sv. Alojzija slovesno praznovali. 151 učencev in učenek je prišlo z zastavami v cerkev. Ob 8. je bila sv. maša, pri kateri so verli šolarji in šolarce kaj lepo z orglami peli. Sv. mašo so brali g. katehet

Ernest Čuber. Prav veliko je bilo prišlo tudi nedeljskih šolarjev in šolare k sv. maši in tudi drugega pobožnega ljudstva. To slovesnost so še otroci s tem povikšali, da so v šoli podobo sv. Alojzija z venci oplešali in šli še k sv. obhajilu, kar jih je iz vsakdanje in več iz nedeljske šole. Po sv. maši se jim je v šoli iz življenja sv. Alojzija pripovedovalo, ter jih za posnemo vnelo, nagovarjalo itd., potem so tudi eno uro prosto imeli, da so se veselili.

Iz Gorice. Dne 1. t. m. ob 6. u. pp., je bila prva seja dežel. šolsk. svetovavstva, s katero je ta nova naj viša šolska oblastnija na Goriškem svojo delavnost pričela. Pričujočih je bilo vseh 8 udov tega svetovalstva, ki so: predsednik, c. k. namestništveni svetovavec in voditelj c. k. okrajnega glavarstva goriškega, gosp. Feliks baron Pino, kot pooblaščenec Nj. ekscelencije gosp. voditelja namestništva primorskega, flm. Möring-a; administrativni in gospodarstveni poročevavec, namestništveni tajnik g. Vilh. pl. Hahn; deželna odbornika, gg. dr. Deperis in dr. Tonkli, kot zastopnika dežele; gg. duhovna, kateheta Lovrenc Pertout in Andrej Marušić, kot zastopnika cerkve; vodja više realke, gosp. Ferd. Gatti in gimnazialni profesor in deželni šolski nadzornik, gosp. Anton Klodič, kot zastopnika šole in učiteljstva.

Sklenilo se je:

I. Notranji pismeni vradni jezik bo nemški, to je, po nemški se bo pisal sejni zapisnik in se bodo vpisavali akti itd.; govorilo pa se bo v sejah, kakor bo komu drago po nemški, slovenski ali italijanski.

II. Na zgorej, t. j. ministerstvu, se bodo pošiljali dopisi v nemškem jeziku.

III. Na zdolej bo veljalo to pravilo: Tistim učiliščem, oziroma, vodstvom njihovim, kjer je učni in vradni jezik zdaj nemški, se bode pisalo po nemški. Vse drugo od - in dopisovanje bo italijansko ali slovensko, po tem ko gre za vrad v slov. ali ital. okraji in po tem ko je namenjen dopis laški ali slovenski občini ali stranki itd. (Iz „Dom.“)

Iz Ljubljane. Ministerstvo za šolstvo je o zadevi šolskih spraševanj v kerščanskem nauku 28. jun. t. l. s št. 5705 tako le določilo: Kerščanski nauk je tudi po novih postavah del skupnega nauka v ljudski šoli; pri spraševanju skupnih naukov se mora tedaj spraševati tudi v kerščanskem nauku. Sicer pa ima cerkev pravico, da more se po svojih zastopnikih vsikdar prepričati, kako je s kerščanskim naukom v šoli. Ako pa cerkveni zastopniki hočejo za kerščanski nauk nalašč in zunaj šole brez šolske gosposke napraviti spraševanje v kerščanskem nauku, je to gol cerkveno spraševanje, pri katerem se učitelj ne sme vdeleževati in h kateremu šola otroke ne more siliti, in tudi to nima nikakoršnega vpliva do šolskega spričala.

— Sliši se, da se bode na Kranjskem v kratkem razpisalo 11 učiteljskih služeb in da se bodo tudi glavne šole za en razred pomnožile.

— S koncem tega meseca bodo razun pripravniške šole vse tukajšnje ljudske šole dokončale šolsko leto.

— Delovanje deželnega šolskega sveta, kjer je že vstanovljen, začetja se v enem delu 1. julija, v drugem delu pa 1. avgusta t. l.

Ministerstvo za šolstvo ima neprenehoma seje, v katerih se posvetuje o predlogih, ki se bodo že letošnjim deželnim zborom predložili. Tudi se sestavlja poduk za deželni šolski svet in druga potrebna določila, kako bi se nova šolska postava izvrševala.

— Ne le na Dunaju in v okolici, temuč tudi posebno na Češkem manjka učiteljev, kjer je več služeb praznih. Ljudje bodo počasi vendar le spoznali, da gre učitelj tudi rad „s trebuchom za kruhom“ tje, kjer ga več in gotovše dobiva.

— Tretji veliki zbor vseh ljudskih učiteljev v Avstriji bode po najnovejšem določilu v Gradcu zadnjega avgusta in prvega in drugega septembra t. l. *) Dunajskim učiteljem pa menda tudi mnogo drugim niso ti dnevi kaj primerni za potovanje. Družnikom učiteljskega društva na Kranjskem, ki namervajo iti k temu zboru, bodemo že drugo pot naznanili, kaj in kako.

— Ogersko ministerstvo za šolstvo bode dajalo na svetlo pedagogični list v hervaškem jeziku; ljudski učitelji trojedine kronovine ga bodo dobivali zastonj! — Tudi našemu „Tovaršu“, ki se že devet let trudi in ledino orje na slovenskem šolskem polju, bi dobro djalo, ko bi mu zraven ubogih učiteljev še kdo drugi kaj pomagal.

— Učiteljsko društvo „Zadruga“ v Zagrebu čversto napreduje; še le 4 leta je, kar se je rodilo, pa ima že 15.149 gold. 44 kr. lastnega premoženja, iz kterega dobivajo tudi že učiteljske sirote zdatne podpore. Ker udje plačujejo le 3 gold. letnine, se vidi, da to društvo dobiva zunaj učiteljskega stanú lepo podporo. Kako pa je pri nas na Kranjskem?

Premembe v učiteljskem stanu:

Na Kranjskem. Prestavljena sta: Jan. Valentin iz Vrem v Begne, in na njegovo mesto pride Avg. Praprotnik iz Begen. France Jurman, učitelj na Vačah, in Pavl Zorè, učitelj v Križah pri Teržiču, sta za terdno postavljena. Alojz Malenšek, učitelj na Raki, se je službi odpovedal.

*) Kakor je bilo že enkrat naznanjeno, da bode ta zbor 9., 10. in 11. sept. t. l., sedaj ne veljá. Vredn.

Listnica. G. J. H. n. G.: 10 kr. ste pre malo poslali. — G. R. v R. in drugim: Imenik vseh učiteljev na Kranjskem pride kmali na svetlo. — G. T. v Š.: Vprašate, kaj in kako bode letos s šolskim spraševanjem; povemo vam, da tega tudi še vaš inšpektor ne vé. „Storite svojo dolžnost“, in za drugo se ne brigajte!